

Aikuinen

Nyky-suomen sanakirjassa adjektiivilla *aikuinen* on merkitysvastineina 'täysikasvuinen, -muotoinen, -ikäinen, iso'; substantiivisesti varsinkin 'aikaihminen': *lapset ja aikuiset; pääsy sallittu vain aikuisille*. Mm. viime kevään ylioppilasaineita lukiessani olen huomannut, että »aikuisen» rajat eivät ole kaikille selvät.

Kysymys ei niinkään ole siitä, varttuuko lapsi aikuiseksi 12-vuotiaana (kuten esim. matka- tai elokuvalippujen hinnoista voisi päätellä) vai joskus myöhemmin, ehkä vasta 20-vuotiaana. *Aikuisen* substantiivinen käyttö on nykykielessä hyvin yleistä; mainittakoon vain suosittu rinnastus *lapset — aikuiset*. Samaan tapaan suositetaan myös *nuori*-sanana substantiivista käyttöä (vrt. NS *nuori* l b); tämä on tietenkin korrektia, mutta kömpelöiltä näyttävät adjektiiviattribuutilliset esiintymät, siis sellaiset kuin »vanhempi nuori» ja »nuorempi nuori», joita joskus näkee esim. ylioppilasaineissa: »Nuori nuori vaatii kirjalta enemmän toimintaa kuin vanhempi nuori.» Rinnastus *nuoret — aikuiset* lienee hyväksyttävä, vaikka se tuntuu työntävän »aikuisen» jonnekin keski-ään tietämiin. *Nuori* ei oikein luonnu *aikuisen* vastakohtaksi.

Pari poimintoa kevään ylioppilasaineista:

»Hänen täytyy ottaa huomioon *vanhukset, aikuiset ja lapset*.»

»Mutta *lapset* olivat onnellisia. He pääsivät nyt kivetyiltä pihoilta turvallisesti kulkemaan vohreään puistoon. He valtasivat kadut pallokentkeseen ja juoksisivat ja leikkivät koko päivän. *Vanhukset* kulkivat hitaasti joen rantaan ja istahtivat levähtämään varjoiselle penkille. Muutoin vaikutti kaupunki autiolta. *Aikuiset* pysyttelivät sisällä yrittäen saada tuon piinallisen päivän [autottoman sunnuntain] jotenkin kulumaan.»

Poiminnosta ilmenee, mitä ylioppilaskokelaat ovat *aikuisella* tarkoittaneet: aikuisia eivät ole lapset mutta eivät myöskään vanhukset. Tälle käsitykselle voi löytää tukea varttuneidenkin kirjoittajien tekstistä:

»Me emme elä enää maatalousvaltaisessa Suomessa, jolloin samassa taloudessa oli hyvin usein kolme sukupolvea: *vanhukset, aikuiset ja lapset*. Silloin oli lapsilla kaitсияt ja aikuiset saattoivat tehdä huoletta töitä pellolla, navetassa, metsässä.» (Jouko Loikkanen, Helsingin Sanomat 4.9. 1973.)

Nyky-suomen sanakirjan kokoelmista olen poiminut pari yhdyssanaesiintymää, joissa *aikuis-*määriteosalla on samantapainen merkitysvivahte:

»Varhaisen *aikuisiän* ja *vanhuuden* välillä on pitkä ns. kypsyyden ajanjakso.» (Ahla — Tarvainen, Henkilökohtainen huolto, 1959, s. 127.)

»Sen sijaan ilmaisuilla *lapsikuolevuus, aikuiskuolevuus* ja *vanhukuolevuus* ei yleisessä käytössä ole tarkoin määriteltyä sisältöä.» (Monikielinen väestötieteen sanakirja,

1962, s. 66.)

Aikuis-alkuisten uusien yhdyssanojen terminluonne yhdessä naapurisanojen (kuten *lapsi*, *nuori* ja *vanhus*) kanssa selittänee *aikuisen* merkityksen kaventumispyrkimystä. Tätä pyrkimystähän on havaittavissa sekä *nuoren* että *vanhan* vaikutusalueella. *Aikuinen*-sanana vanha ja vakiintunut käyttö kansankielessä ja yleiskielessä perustuu kuitenkin selvään ilmaisutarpeeseen, joka yhä on olemassa. Uutta merkityskentän jakoa *nuori* — *aikuinen* — *vanhus* ei siis mielestäni voida hyväksyä. Toinen asia on, että nykysuomen ilmaisujärjestelmässä näyttää olevan jonkinlainen aukko 'työiässä olevan aikuisen' kohdalla. Ehkäpä sanasepot keksivät yleisnimityksen (substantiivin) työikäiselle ihmiselle, siis tavallaan eläkeläisen, vanhuksen vastakohtalle. Nähdäkseni yleensä kuitenkin tullaan toimeen entisillä ilmauksilla (*työikäinen*, *keski-ikäinen* yms.). Miten tahansa, mutta ihminen ei lakkaa olemasta aikuinen siirtyessään eläkkeelle.

Jaakko Sivula